

Сидоренко Е.

бакалавр спеціальності 291 міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії
факультету міжнародних відносин, політології та соціології
ОНУ імені І. І. Мечникова

Науковий керівник:
Ст. викладач кафедри суспільних комунікацій
та регіональних студій **Відімска К. І.**

СВОБОДА СЛОВА В ТУРЕЧЧИНІ: МІЖ ЦЕНЗУРОЮ ТА НЕЗАЛЕЖНОЮ ЖУРНАЛІСТИКОЮ

У сучасній Туреччині свобода слова залишається предметом постійного суспільного інтересу та наукового аналізу. Незважаючи на те, що вона є одним із основних принципів, що підтримують демократичний процес, уряд Турецької Республіки, на сьогоднішній день, продовжує дедалі більше контролювати ЗМІ, переслідувати, а також карати інакодумців. Водночас, існує потужний сегмент незалежної журналістики, який, попри тиск і репресії, прагне зберегти голос у суспільстві.

Актуальність цієї теми зумовлена зростаючим напруженням між владою Туреччини та журналістською спільнотою, а також впливом, який несе така ситуація на демократію країни. На жаль, обмеження доступу до інформації, переслідування журналістів і маніпуляції в медіапросторі, створюють серйозні загрози для внутрішньої стабільності країни та її міжнародного іміджу.

Мета роботи полягає у тому, щоб дослідити, чи є можливість для незалежної журналістики в умовах турецької політичної ситуації та чи можна вважати медіа простір Туреччини «четвертою владою».

Насправді ситуація, яка зараз є в Туреччині в контексті свободи слова, за часів Ердогана, не завжди була такою. Коли 14 березня 2003 року Реджеп Тайп Ердоган почав керувати Турецькою Республікою, спочатку як прем'єр-міністр, а потім як президент, він наголошував про необхідність гармонізації турецького законодавства з європейськими стандартами. Наприклад, У 2005 році Ердоган виступив з промовою у Діярбакирі, яка здобула славу як одна з найліберальніших щодо курдського питання. Він відверто визнав минулі прорахунки держави та зобов'язався розв'язати проблему через розширення демократії та прав громадян. Після цього виступу, керівникам ЗМІ було доручено дозволити регіональним радіо- та телевізійним станціям транслювати програми курдською мовою, а в університетах відкрилися курдські відділення. Це стало важливим кроком у напрямку розширення свободи слова та забезпечення прав меншинам у Туреччині [8].

Проте, ситуація з часом змінилася. Після невдалої спроби перевороту в 2016 році влада Туреччини розпочала масове придушення, особливо ЗМІ. Це

призвело до того, що більше 150 журналістів було заарештовано, а сотні медіа -організацій були або закриті, або під державним контролем. Згідно з доповіддю "Комітету захисту журналістів", у 2016–2018 роках Туреччина була світовим лідером за кількістю ув'язнених журналістів [2].

Таким чином, політика Туреччини в питанні свободи слова в продовж усього періоду правління Ердогана змінилась на 180 градусів: від прагнення до європейської інтеграції до авторитарної моделі управління, релігійного фундаменталізму та централізації влади.

Якщо детальніше говорити про свободу преси в країні, то спершу слід зазначити, які саме джерела інформації в Туреччині є основними. До прикладу дві головних медіа групи країни це: Doğan Group(газета Hürriyet, телеканал CNN Türk) та Turkuvaz Group(газета Sabah, телеканал ATV, новинне агентство A Haber) [1]. Спочатку вони були незалежними, проте після 2010-го р, коли влада Туреччини поступово монополізувала медіапростір, такі групи як Turkuvaz зайняли ключове місце серед джерел, які транслюють офіційну позицію, тоді як незалежні або критичні медіа втрачали позиції - або через репресії, або через зміну власників, як сталося з Doğan. Наразі ці дві групи медіа гігантів повністю контролюються владою та слугують інструментом у просуванні пропаганди уряду.

Однак, в 21 ст., окрім газет, журналів, новинних порталів, радіо та телебачення, існують і соціальні мережі, які слугують для передачі інформації. Проте, якщо ЗМІ влада може контролювати, то соціальні мережі-набагато складніше. Тому, уряд Туреччини прийняв рішення урегулювати це питання шляхом блокування певних соціальних мереж. Наприклад, у 2014 році, в Туреччині, уряд тимчасово заблокував Twitter, на декілька тижнів, а потім в 2023 році знову, через землетрус. YouTube, також був заблокований на певний період у 2014р. , через поширення інформації про корупційні скандали. Wikipedia, з 2017 - 2020 р., через статті, які, на думку уряду, містили «терористичну пропаганду». Instagram на декілька днів у 2024 році без зазначення конкретної причини. Пізніше урядовці заявили, що заборона була накладена через те, що соціальна мережа не дотримується турецьких законів [1].

Крім того, журналісти також зазнавали репресій. Особливо показовою була справа видавництва Belge, засноване Рагіпом Зараколу, яке переслідували за публікації з заборонених тем, включаючи вірменський геноцид. Сьогодні простір для опозиційного мислення в Туреччині зменшено до мінімуму, незалежні автори підлягають фінансовому тиску, арештам та закриттю. Репресій зазнають і політичні діячі, такі як: Селлахаттін Демірташ, Гультан Кишанак, а також письменники, зокрема Ахмет Алтан, журналіст, який досі продовжує писати, проте вже у в'язниці [2]. Окремий випадок, коли у 2022 році журналіста Сіна Айгюля було засуджено за новим «законом про дезінформацію», що стало першим прецедентом його застосування і викликало широку критику в контексті спроби ще більше обмежити свободу

слова. Тим не менш, інтелектуальний опір продовжується - за суворих умов цензури [9].

Гюледа Юджедоган у своїй статті «Türkiye’de basın özgürlüğü ve basın çalışanlarının sorunları» (Свобода друку та проблеми працівників ЗМІ в Туреччині) зазначає, що для того, щоб журналісти почали вірити в демократію та забезпечували формування демократичної структури у своїй середі, «вони не повинні піддаватися осуду та бути покараними за власні публікації, засновані на ідеях та поглядах» [10].

Проте, незважаючи на такий високий рівень небезпеки, незалежна журналістика все ще існує в Туреччині і вважається одним з інструментів у боротьбі за свободу слова.

Після протестів у парку Гезі у 2013 році, коли традиційні медіа уникали висвітлення подій, соціальні мережі, зокрема Twitter, стали основним джерелом інформації для громадськості. Дослідження показали, що під час цих протестів кількість користувачів Twitter у Туреччині зростає з 1,8 мільйона до 9,5 мільйона лише за два тижні, що свідчить про значну роль соціальних медіа в мобілізації громадян [6].

140journos та Vianet також вважаються важливими платформами для альтернативного інформування. Вони являють собою мережу турецьких громадянських журналістів, які прагнуть створити протидію цензурованому національному медіа. 140journos активно висвітлює події, які замовчуються традиційними ЗМІ. Vianet, яка зосереджена на правах людини та свободі вираження, є також ключовим джерелом інформації, незважаючи на спроби влади обмежити її діяльність.

Крім того, у 2025 році арешт мера Стамбула Екрема Імамоглу, опозиційного лідера, спричинив наймасовіші протести за останнє десятиліття. Понад 2 000 осіб були затримані, включаючи студентів та журналістів. Соціальні мережі знову стали основним каналом для організації протестів та поширення інформації, незважаючи на спроби влади обмежити їх використання.

Таким чином, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день вплив медіа у соціумі відіграє вельми важливу роль. Оскільки засоби масової інформації є інструментом для впливу на громадську думку та стан масової свідомості, вони виступають в якості «четвертої влади». Проте в Туреччині, на жаль, широкий спектр прав та свобод, які закріплено на конституційному та міжнародному рівнях продовжують зазнавати утисків, а демократичність країни є тільки формальною. Тому вважати медіа простір Туреччини «четвертою владою» не є доречним.

Наразі можливість для незалежної журналістики в Туреччині стає дедалі маловірогідною. Адже незалежних журналістів влада продовжує репресувати, а телеканали, соцмережі та новинні платформи блокуються та штрафуються. Вирішення цієї проблематики можливе лише за умови зміни політичного режиму в Турецькій Республіці, яка наразі переживає період внутрішньополітичної нестабільності.

Література:

1. Відімська К.І. (2023) Основні засади медійної політики Турецької республіки. *Статті та доповіді ФМВПС*. Взято з: <https://dspace.onu.edu.ua/items/себе5297-ca01-48ef-a80c-b718d9534d63>
2. Туреччина ув'язнила рекордну кількість журналістів – Комітет захисту журналістів (2016). *Zmina*. Взято з: https://zmina.info/news/turechchina_uvjaznila_rekordnu_kilkist_zhurnalistiv_komitet_zahistu_zhurnalistiv-2/
3. Трегуб Г. Шехбаль Шенюрт Аринли: «У сучасній Туреччині немає свободи думки й свободи слова». *Український тиждень*. Взято з: https://tyzhden.ua/shekhal-sheniurt-arynly-u-suchasnij-turechchyni-nemaie-svobody-dumky-j-svobody-slova/?utm_source=chatgpt.com
4. Кузнецова З.В., Мамедова А.Е. (2017) Права людини як фактор впливу на державний лад (на прикладі Туреччини). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Взято з: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34079/1/ПРАВА%20ЛЮДИНИ%20ОЯК%20ФАКТОР%20ВПЛИВУ%20НА%20ДЕРЖАВНИЙ%20ЛАД.pdf>
5. Лотоцька Н. (2023) Ердоган на передвиборчому мітингу пригрозив “поховати в урнах для голосування тих, хто підтримує ЛГБТ”. *LB.ua*. Взято з: https://lb.ua/world/2023/05/08/554342_erdogan_peredviborchomu_mitingu.html
6. Demirhan K. (2014) Social Media Effects on the Gezi Park Movement in Turkey: Politics Under Hashtags. *Research Gate*. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/300583431_Social_Media_Effects_on_the_Gezi_Park_Movement_in_Turkey_Politics_Under_Hashtags
7. *European Convention on Human Rights* (2013) Retrieved from: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_eng
8. Erdogan in the Kurds' den (2005). *The Economist*. Retrieved from: <https://www.economist.com/europe/2005/08/18/peace-be-unto-you>
9. Turkish court sentences journalist to jail under 'disinformation' law (2023). *Reuters*. Retrieved from: <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkish-court-sentences-journalist-jail-under-disinformation-law-2023-02-28/>
10. Yücedoğan G. Türkiye’de basın özgürlüğü ve basın çalışanlarının sorunları. *Dergi park*. Retrieved from: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/213048&ved=2ahUKEwjX5cKULuKMAxUoKxAIHVhnGTcQFnoECCsQAQ&usg=AOvVaw23QHsq0K0X3orRXx_tVs-A